

RECENSIONER

Nils-Arvid Bringéus: *Åke Campbell som etnolog*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi, 103. Uppsala 2008. 218 s., ill. ISBN 978-91-85352-76-0.

År 2006 utkom Nils-Arvid Bringéus med en bok om folkloristen Carl Wilhelm von Sydow (1878–1952), professor i Lund 1940–1946, grundare av Folklivsarkivet (LUF, 1913) och tidskriften *Folkminnen och Folktankar* (1914, idag *Arv*). von Sydow är en oomtvistad nestor inom den svenska etnologin och kom med sin forskning tidigt att prägla ämnet, särskilt naturligtvis dess folkloristiska sida. Bringéus bok tecknar en fullödig bild av människan och forskaren von Sydow och blir därför ett viktigt och välkommet bidrag till den äldre ämneshistorien.

Nu har Bringéus färdigställt ytterligare ett forskarporträtt. Den här gången handlar det om en av von Sydows mer bemärkta studenter, Åke Campbell (1891–1957). Denne blev liksom sin läromästare en betydande gestalt inom den svenska etnologin framför allt under 1930–1950-talen. Han har bl.a. gjort sig känd för sina undersökningar av nybyggare i Lappland (*Från vildmark till bygd*, 1948) samt för sina studier av bröd (*Det svenska brödet*, 1950).

Campbell blev den förste som disputerade i ämnet nordisk etnologi. Avhandlingen hette *Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet* och lades fram i Uppsala 1929 med Sigurd Erixon som fakultetsopponent. I Nordiska museets årsbok *Fataburen* skrev opponenter att Campbell med sin avhandling ”skänkt oss ett vägröjande, gediget, rikt och intresseväckande verk, som i hög grad skall stimulera den etnologiska forskningen i och utanför Skåne ... att han ... genom framdragande och analyserande av rika arkivaliska skatter skänker både etnologer och kulturgeografer ett stort nytt arbetsmaterial och samtidigt en i många avseenden klarare och mera inträngande bild av de olika skånska bygdernas kulturella daning och levnadsvillkor än som förut stått till buds”.

1930 blev Campbell föreståndare för den då gans-

ka nyinrättade folkminnesavdelningen vid dåvarande Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala (ULMA), idag en del av Institutet för språk och folkminnen (SOFI). Där kom han bl.a. att utveckla och förnya frågelistarbetet och bidra till att bygga upp en välfungerande och på vetenskaplig terminologi baserad realkatalog till samlingarna. Han var vidare en mycket aktiv part i den etnologiska karteringen av Sverige, ett arbete som så småningom resulterade i två volymer av verket *Atlas över svensk folkkultur* (Erixon 1957 om materiell och social kultur, Campbell & Nyman 1976 om sägen, tro och högtidssed). Han kom även att initiera och driva undersökningar av nya, tidigare negligerade eller försummade områden som herrgårdar och städer. En stor del av hans forskning vid arkivet kom dessutom att röra de kulturella kontakterna mellan samer – eller med dåtidens terminologi lappar – och nybyggare, också det ett tidigare ganska outforskat område.

Vid sidan av arbetet på arkivet undervisade han, särskilt i etnologi, men även under en period i geografi, på universitetet. 1938 blev han docent i nordisk etnologi och 1952 fick han professors namn. Han innehade dock ingen egen lärostol. Den första professuren i etnologi i Uppsala (inrättad 1948) innehades av filologen Dag Strömbäck. Denne var då sedan 1940 Campbells chef vid arkivet. Inte heller fick Campbell professuren efter sin läromästare von Sydow i Lund. Den gick i stället till hans kollega Sigfrid Svensson.

Liksom i fallet Carl Wilhelm von Sydow tecknas i boken en bild av både människan och forskaren Åke Campbell. Vi får följa honom från postmästarhemmet i Gränna, via de akademiska studierna i Lund och hans arbete som lärare vid olika folkhögskolor – Bräkne-Hoby, Hvilan och Fristad – till giftermålet med läkaren Hjärdis, familjebildningen och den slutliga positionen som vetenskaplig ledare (arkivarie) för folkminnesavdelningen vid ULMA och akademisk lärare vid universitetet.

Vid ULMA, som under Campbells hela aktiva tid var inrymt i universitetsbiblioteket Carolina Rediviva, kom han att verka under närmare trettio år. Det är därför logiskt att Bringéus särskilt fokuserar hans arbete där.

Stort utrymme i texten ägnas således arkivarbetet och då framförallt en del större insamlingsinsatser och de många forsknings- och tjänsteresor Campbell gjorde till såväl Lappland som Irland, Hebriderna och Skottland. Resorna utanför Sverige gjorde honom internationellt känd och erkänd. Dels blev han bekant som en ivrig allmogeforskare med sitt fält både i Sverige och ute i Europa, dels blev han ett slags läromästare i arkiv- och metodfrågor. Både skotska och irländska forskare byggde upp sina arkiv och register med ULMA som förebild. De anammade dessutom arbetsmetoder för upptecknings- och uppmättningsarbete utvecklade vid arkivet i Uppsala. Att Campbell trivdes i rollen som ”lärare” märks inte minst i den efterlämnade korrespondensen, där han redogör för vikten av sitt instruktiva arbete hos, vad han i ett brev 1935 kallar ”de snälla naturbarnen i väster”. Med detta avser han de upptecknare som skulle samla material till de iriska och skotska arkiven.

Campbell har ofta karakteriserats som en forskare som var ”före sin tid”, som en föregångsman med ett slags evig aktualitet. Orvar Löfgren har exempelvis framhållit att Campbell till skillnad från von Sydow dels hade en för tiden ovanlig helhetssyn på sitt ämne, dels beredde samtiden viss plats i sina undersökningar. Han kallar honom därför ”en intressant pionjär” eftersom han hade ett samhällsvetenskapligt intresse och i teori och praxis förenade allmogeenografin med folkminnesforskningen. Även Bringéus framhåller Campbells helhetssyn som ett särskilt kännetecken på en för tiden ”otypisk” forskare.

Etnologen Mikael Vallström, som under flera år var verksam vid arkivet i Uppsala, har dock i några studier närmare analyserat och dissekerat Campbells forskning. Han visar där på ett synnerligen övertygande sätt, att Campbell knappast var före sin tid utan i allra högsta grad en produkt av den. Han satt, liksom sina samtida, fast i ett slags postkolonial diskurs om De Andra och hans undersökningar fogar därför in sig i tidens normerande tänkande, i det paradigm under vilket forskarna arbetade. Detta innebar t.ex. att han sökte gamla och genuina belägg för förhållandena i allmogesamfundet, att han ratade kunskap som han ansåg vara för modern och att han kontrollerade alla insamlade uppgifter för att säkerställa att de var ”sanna” och ”folkliga”. Genom dessa arbetsätt framstår han som en mycket typisk representant för sin tid.

Bringéus hänvisar i sin bok till Vallströms undersökningar, men ställer sig samtidigt mycket kritisk till dessa.

Han avfärdar dem som orättfärdiga och anakronistiska och menar t.o.m. att de är mer av ”hudflängning” än av analys. Det är beklagligt att Bringéus så kategoriskt avfärdar Vallströms resultat och inte vill inse värdet av dem som ideologikritiska kommentarer. Resultaten förtar ju på intet sätt – menar jag – värdet av Campbells forskning. Granskningarna är relevanta och intressanta särskilt som de har gett mycken ny kunskap om hur Campbell tänkte och agerade i sin roll som vetenskapsman. Bringéus väljer dock att inte gå på djupet med och verkligen penetrera Vallströms kritik. Det är en smula otillfredsställande eftersom detta är det enda ställe i boken där det ”bränner till” och författaren tar ordentlig ställning! I stället för att bara avfärda Vallströms slutsatser som irrelevanta och irriterande, borde Bringéus ha gett sig in på detta uppenbarligen minerade område om vem som får säga vad om Åke Campbell. En diskussion om varför det är så viktigt att beskriva Campbell som ”före sin tid” hade onekligen tillfört boken en viktig dimension.

Men även om det alltså funnes en del att tillägga och utveckla har Bringéus ändå, menar jag, gjort ett ytterst förtjänstfullt grundforskningsarbete genom att sammanställa boken om Campbell. Han har gått igenom ett enormt och disparat material och lyckats skapa ordning i det så att det blivit läsligt och överskådligt. Han har dock inte haft ambitionen att analysera och tränga på djupet, eller bedriva vad han kallar ”ett längre gående närstudium” av Campbells verksamhet. Boken är därför en kronologisk redogörelse mer än en problemorienterad studie av en forskare. Den som vill veta vem Campbell var får svar i boken, men den som vill veta vilken betydelse hans forskning haft eller hur den kan förstås som en del av sin tids paradigm, får söka i andra källor. Bringéus har dock ändå, med den bok han nu faktiskt skrivit, försett oss med ännu ett viktigt bidrag till ämnets äldre historia.

Agneta Lilja, Södertörns högskola

Britta Hammar och Pernilla Rasmussen: *Underkläder. En kulturhistoria*. Bokförlaget Signum, Stockholm 2008. 251 s., ill. English summary. ISBN 978-91-87896-93-4.

Britta Hammar och Pernilla Rasmussen har skrivit en vacker och kunskapsrik bok med titeln *Underkläder. En kulturhistoria*. Det är ett passande namn på en bok som verkligen sätter in korsetter och krinoliner, benkläder